

Advies betreffende beheermaatregelen en inrichtingswerken op het Sternenschiereiland in het winterhalfjaar 2011-2012

Nummer:	INBO.A.2011.104
Datum advisering:	28 september 2011
Auteurs:	Eric Stienen, Wouter Courtens
Contact:	Lieve Vriens (lieve.vriens@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail op datum van 2 september 2011
Geadresseerden:	Agentschap voor Natuur en Bos T.a.v. Martine Waterinckx cel Beheerplanning & Monitoring Koning Albert II-laan 20 bus 8 1000 Brussel martine.waterinckx@lne.vlaanderen.be
Cc:	Agentschap voor Natuur en Bos Wim Pauwels (wim.pauwels@lin.vlaanderen.be)

AANLEIDING

In 2005 werden het Sternenschiereiland, de Baai van Heist en de omliggende havendokken omwille van het belang voor kustbroedvogels afgebakend als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn: het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Bij de afbakening van deze SBZ-V werd als doelstelling vooropgesteld dat er 22 ha hoogkwalitatief en geschikt broedhabitat voor de verschillende sternensoorten aanwezig moet zijn binnen de Speciale Beschermingszone. Tijdens het voorjaar 2011 werd extra zand op de oostelijke punt van het schiereiland aangebracht waardoor vooral de oppervlakte aan geschikt habitat voor pioniersoorten zoals dwergstern gevoelig toenam. Momenteel bedraagt de beschikbare oppervlakte naar schatting ongeveer 11 ha. Ook werd de weelderige vegetatie (voornamelijk helmgras en ruigtekruiden) aan de oost- en zuidzijde van het schiereiland verwijderd om de broedpogingen van grote meeuwen tegen te gaan en een grotere oppervlakte van geschikt broedgebied te creëren voor visdief. Tevens werden de buizen die dienden voor eerdere opspuitingen weggenomen. Zo zijn ze niet langer beschikbaar als uitkijkplaats voor grote meeuwen.

Het Agentschap voor Natuur en Bos wenst tijdens de winter van 2011-2012 bijkomende beheermaatregelen uit te voeren om de toekomst van de sternpopulaties in het havengebied te verzekeren.

VRAAGSTELLING

Welke beheermaatregelen dienen er getroffen te worden teneinde de site van het Sternenschiereiland voor te bereiden op het volgend broedseizoen?

TOELICHTING

1. Bevindingen broedseizoen 2011

1.1 Broedresultaten

Na een aantal jaren waarin landroofdieren het broedseizoen van een aantal soorten vrijwel totaal deed mislukken, is het broedseizoen 2011 veel succesvoller geweest. Het aantal dwergsternen steeg van 30 koppels in 2010 naar 102 koppels in 2011. Ook het aantal visdieven nam toe (van 1250 paren in 2010 tot 1354 in 2011) en de kokmeeuw kwam aarzelend terug (105 koppels in 2011). Dat laatste had als gevolg dat, hoewel laat in het seizoen, een kleine kolonie grote sterns (54 koppels) zich vestigde op het schiereiland.

Zoals verwacht was vooral de centrale vlakte op het eiland in trek bij de broedvogels (zie figuur 1). In deze zone werd voor de aanvang van het broedseizoen 2010 de vegetatie verwijderd, waardoor er in 2011 een lage, schaarse vegetatie stond die zeer geschikt was voor de meeste kustbroedvogels. Alleen de echte pioniersoorten zoals dwergstern en strandplevier vestigden zich meer aan de randen van het eiland, waarbij met name de gekende site aan het dwarsdammetje en de nieuw gecreëerde oostpunt in trek was. Daar waar zich primaire duinvorming voordeed, evenals in de ruigere distelvegetatie (voornamelijk aan de zuidkant van de baai, zie figuur 1), kwam een redelijk compacte kolonie van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw tot broeden. Hoewel ook daar de vegetatie deels geschikt was voor stern en kokmeeuw (in voorgaande jaren was hier de kernkolonie van kokmeeuw en visdief gevestigd), werden deze volledig geweerd uit de territoria van de grote meeuwen. De grote meeuwen namen ongeveer 1/5 van het eiland in beslag. Men mag er van uitgaan dat de grote meeuwen afkomstig waren uit het westelijk havengebied waar in 2010 heel wat meeuwen uit hun territoria werden verjaagd door havenwerken en de aanwezigheid van vossen. Inderdaad waren er enkele gekleurde individuen aanwezig op het Sternenschiereiland die dat leken te bevestigen. Er werd ver-

schillende keren per week gezocht naar nesten van grote meeuwen. De nieuwe nesten werden nadat ze compleet waren (drie eieren) onder vergunning verwijderd. Tot eind juni stelden we telkens nieuwe broedpogingen vast en het totaal aantal broedparen bedroeg uiteindelijk 101. Ondanks de intensieve verwijdering van nesten kon niet worden voorkomen dat er in 2011 toch nog enkele kuikens van grote meeuwen zijn grootgebracht op het schiereiland.

Het reproductief succes van dwergstern en visdief was goed (exacte cijfers volgen nog), er was voldoende voedsel en er was nauwelijks sprake van predatie, noch door landroofdieren, noch door luchtpredatoren. Ook de aanwezige grote meeuwen predeerden nauwelijks op sterneneieren of -kuikens. Helemaal op het einde van het broedseizoen, toen de meeste visdiefkuikens al konden vliegen, werden vele tientallen juvenielen en een tiental adulte visdieven gevonden met verlamningsverschijnselen. De oorzaak daarvan is nog onbekend. Enkele nog levende exemplaren werden overgebracht naar het vogelopvangcentrum te Oostende, een paar gestorven dieren worden momenteel onderzocht door de Universiteit Gent. Het INBO bewaart nog enkele kadavers voor later onderzoek.

Figuur 1. Situatie op het Sternenschiereiland tijdens het broedseizoen 2011. De rode en blauwe cirkels geven respectievelijk aan waar de kolonie grote meeuwen en de kernkolonie van visdief en kokmeeuw zich bevonden. De groene cirkel geeft aan waar vegetatie dient verwijderd te worden voor het broedseizoen 2012.

1.2 Broedhabitat

Aan de oostzijde werd het schiereiland in 2010 verder uitgebreid door het aanbrengen van schelpenrijk zand. Het meeste zand werd onder water aangebracht om het wegsluiven van de bovenste delen van het eiland te voorkomen. Hierdoor bleef de effectieve uitbreiding van het broedgebied beperkt. Desalniettemin was net dit nieuwe stukje broedgebied aan de uiterste oostpunt van het schiereiland erg in trek bij dwergstern en

bontbekplevier. Daar staat tegenover dat er aan de zuidkant van het schiereiland al jaren sterke zandafslag plaatsheeft. De sokkel van de meest zuidelijke webcam van Natuurpunt, die zich enkele jaren geleden nog midden in de visdievenkolonie bevond, ligt momenteel op het strand. Dat betekent dat er op die plaats enkele tientallen meters van het eiland zijn afgeslagen en dat de totale grootte van het broedgebied nog altijd beperkt is tot ongeveer 11 ha.

De voorbije jaren werden de meest ruige delen van het schiereiland machinaal afgeschoven omdat ze door verruiging en te sterke duinvorming niet langer geschikt waren als broedgebied. Omdat elk jaar slechts een deel van het schiereiland op die manier werd ontdaan van vegetatie, was er de voorbije jaren telkens sprake van een goede mix van broedhabitat voor pioniersoorten (dwergstern en plevieren), habitat voor soorten van het eerste successiestadia (visdief en grote stern) en iets ruigere delen die geschikt zijn voor kokmeeuw. Helaas kon en kan de terugkeer van de helmvegetatie en de daarmee gepaard gaande duinvorming op deze manier niet worden voorkomen, waardoor permanent onderhoud van de vegetatie noodzakelijk blijft om het gebied optimaal geschikt te houden als broedgebied voor stern. In een eerder advies van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (Stienen & Courtens, 2010) werd daarom reeds gepleit voor een gefaseerd onderhoud van het schiereiland waarbij jaarlijks een derde van het gebied wordt vrijgemaakt van vegetatie. Lokaal kan het aanbrengen van schelpenmateriaal de vegetatiesuccessie behoorlijk vertragen. Ervaringen in het verleden, zowel in het westelijk havengebied als op het Sternenschiereiland, hebben aangetoond dat schelpenstroken in eerste instantie geschikt zijn voor dwergstern, en daarna nog jarenlang aantrekkelijke broedplaatsen blijven voor visdief. De schelpenstrook die in 2003 aan de noordzijde van het schiereiland is aangelegd, is -afgezien van wat lokale plaatsen waar muurpeper staat- nog altijd vrijwel onbegroeid. Wanneer de schelpenlaag dik genoeg wordt aangebracht, volstaat het om na enkele jaren de schelpen nog eens te harken of te eggen om ze terug geschikt te maken als broedplaats. De zone aangegeven in figuur 1 is louter indicatief, het INBO zal op het moment dat de werken worden uitgevoerd ter plaatse aangeven waar de vegetatie best wordt verwijderd.

2. Conclusies

- Het recente beheer ter bestrijding van landroofdieren is effectief gebleken. Er deden zich geen problemen voor met vossen, ratten of katten.
- Wel stelden zich problemen met grote meeuwen die een belangrijk deel van het broedgebied van de stern in beslag namen (nestplaatsconcurrentie), maar er was nauwelijks sprake van predatiedruk door de broedende grote meeuwen.
- Het aantal broedparen van dwergstern en visdief is toegenomen, maar het niveau van een aantal jaren geleden (voor 2008) is nog niet bereikt. Met de terugkomst van de kokmeeuw ziet de toekomst voor grote stern er een stuk veelbelovender uit.
- De kwaliteit van de broedhabitat was voldoende, maar de oppervlakte van het broedgebied is nog altijd ruim onvoldoende voor een duurzame instandhouding van de sternpopulatie.

3. Beheerwerken voor het broedseizoen 2011

Teneinde de site van het Sternenschiereiland voor te bereiden op het volgend broedseizoen stelt het INBO de volgende beheerwerken voor:

3.1 Onderhoud vegetatie

We bevelen aan om voor de aanvang van het broedseizoen 2011 (vóór 1 april) de verruigde delen van het schiereiland vrij te maken van vegetatie. Het betreft vooral het deel ten zuiden van de baai waar in 2011 grote meeuwen waren gevestigd en het centrale deel van het oude eiland waar momenteel een dichte helmvegetatie staat (zie figuur 1).

3.2 Aanleg schelpenbanken

Om de vegetatiesuccessie lokaal te vertragen wordt voorgesteld om nieuwe schelpenbanken aan te leggen. Het ligt voor de hand om de schelpenbanken aan te leggen op de stroken waar de vegetatie toch al wordt verwijderd (zie boven). De stroken dienen ten minste een vijftal meter breed en ongeveer 15 cm dik te zijn.

3.3 Vergroting van het oppervlak

De huidige oppervlakte van het Sternenschiereiland is niet in overeenstemming met de instandhoudingsdoelstelling zoals vooropgesteld bij de aanduiding van de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Een uitbreiding van de huidige broedhabitat is aangevraagd omdat daardoor een betere buffering tegen ongewenste randeffecten wordt verkregen (predatoren, nestplaatsconcurrenten, verruiging van de vegetatie en verstoring). Bovendien wordt de site daardoor aantrekkelijker voor kustbroedvogels. Momenteel is de stand van alle sternensoorten en die van de kokmeeuw veel kleiner dan in de periode 2000-2005. Hoewel het geringe aantal broedparen vooral valt toe te schrijven aan de recente problemen met landroofdieren wordt het aantrekken van grote aantallen broedvogels bemoeilijkt door de beperkte oppervlakte van het broedgebied. Indien het mogelijk is, en er komt extra zand beschikbaar, dan raden we aan om het eiland verder uit te breiden. Vooral uitbreiding aan de oostzijde is zinvol. Dit moet dan met uiterste voorzichtigheid uitgevoerd worden vermits de nieuwe broedlocatie van dwergstern eveneens aan de oostpunt gelegen is.

3.4 Beheer landroofdieren

Het gevoerde beheer ten aanzien van landroofdieren is de voorbije jaren erg effectief geweest. Het verdient aanbeveling om de rattenbestrijding evenals het wegvangen van verwilderde katten op dezelfde manier voort te zetten tot aan het begin van het broedseizoen 2012.

3.5 Beheer grote meeuwen

Door het wegnemen van de ruigere vegetatie zal de kans op vestiging van zilvermeeuwen allicht iets afnemen, maar waarschijnlijk zal de kans op vestiging van kleine mantelmeeuw daardoor niet worden verkleind omdat die laatste soort ook vaak tot broeden komt op locaties met schaarse, lage vegetatie. Het behoud van voldoende geschikte broedplaatsen in het westelijk deel van de haven van Zeebrugge in combinatie met het vrijdelen van broedpogingen op het Sternenschiereiland is de enige aanpak die op korte termijn kan voorkomen dat de meeuwenpopulatie langs de oostdam verder uitbreidt.

CONCLUSIE

Teneinde het terrein geschikt te maken voor het broedseizoen 2012 wordt aangeraden om:

- de verruigde vegetatie in haar geheel te verwijderen;
- schelpenstroken aan te brengen op delen van het schiereiland;
- landroofdieren te bestrijden zoals dat in het voorbije twee jaar is gebeurd;
- voldoende geschikte broedplaatsen van grote meeuwen te behouden in het westelijk havengebied.

REFERENTIES

Courtens W., Stienen E.W.M., Adriaens P., Van de walle M. & Verbelen D. (2011). Eindrapport van de monitoring van de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' en de SBZ-V 'Poldercomplex': resultaten van het zesde jaar (broedseizoen 2010). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2011.30). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Brussel, 106 pp.

Stienen E.W.M. & Courtens W. (2010). Advies betreffende beheermaatregelen en inrichtingswerken op het Sternenschiereiland - najaar 2010. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.A.2011.240). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Brussel, 8 pp.